

SZABÓ SÁNDOR

(1899–1944)

1944, ősz.

A péterrévei villanytelep irodahelyiségében csend van. Vége egy újabb munkanapnak. A gimnáziumi végzettségű Szabó Sándor még egy pillantást vet az aznapi jelentésekre. A faluban és környékén zavartalan az áramszolgáltatás, az alkalmazottak nagy szakértelemmel és kellő körültekintéssel végzik munkafeladatukat. Ő mint a helyi villanytelep főnöke felügyeli a munkát, esetenként szakmai segítséget nyújt, az illetékes szervektől megszerzi a szükséges engedélyeket egy-egy meghibásodás elhárításához. Elégedett a munkájával és az embereivel. Nemes lelkű, becsületes emberek dolgoznak itt, vakon megbízik bennük.

Szereti ezt a munkát. Eddig nem értékelték a képességeit, villanyszerelőként dolgozott 1941-ig, a magyarok bejöveteléig. Ekkor értékelték először általános műveltségét, lexikális tudását, az átlagemberekét túlszárnyaló intelligenciáját. És most – pontosabban három esztendeje – ő a főnök! Adnak a szavára, végrehajtják utasításait, megbíznak benne... Nagyon hiányzott már neki, hogy emberszámba vegyék! Nem tudott belenyugodni abba, hogy nem tanulhatott tovább, hogy nem lett belőle tudós vagy tanár, esetleg orvos. Mindig is magasröptű gondolatokkal játszadozott, miként egy földhözragadt ember játszadozhat, ha szárnyalni kezdenek a gondolatai. Számára más utat jelölt ki a Gondviselés...

Soha nem élt vissza a helyzettel, nem fitogtatta tudását, kapcsolatait, beosztását. Nem is kellett, hiszen olyan emberekkel dolgozott, akikkel ő is együtt végezte évekig a legnehezebb, olykor emberpróbáló feladatokat. Tisztelte és értékelté ezeknek az embereknek az erőfeszítéseit. Tudta, hogy – hozzá hasonlóan – itt kiérdemelt fizetésükből tartják el a családjukat. Segített is nekik. Ha kellett, kiment egy-egy nagyjavítás helyszínére, és két keze munkájával igyekezett beosztottjainak a segítségére lenni. Talán ezért is szerették mindannyian. Tisztelték a műveltségét, érezték és tudták, hogy szellemi képességei jóval meghaladják az övékét. Akkoriban ez még kiváltságot és erényt jelentett...

A sötét hajú és bajuszos, ugyanakkor hihetetlenül világos szemű fiatalember arca – és egész lénye – tiszteletet parancsoló. Akinek a pillantása találkozott az ő szúrós tekintetével, szinte megigéződött. Úgy tudott az ember szemébe nézni, sokatmondóan, ahogy rajta kívül kevesen.

A munkáját komolyan vevő, beosztását megbecsülő, igen fegyelmezett, de néha kissé hirtelen haragú, ugyanakkor életvidám és mulatozni, szórakozni szerető Sándor hazaindul otthonába, ahol szerető családja várja. Otthon, édes otthon! Szeret az új házban élni! A régigt, amely közel a Tiszához épült, végre sikerült eladni, és helyette tágasabb, kényelmesebb,

Nyolcan a Szabó gyerekek közül

szilárd épületanyagból készült házat venni a falu központjában. Itt már két szoba van, meg konyha, előszoba, éléskamra... Mennyország a gyerekeknek. Terézzel, Sándor egyetlen szerelmével tíz gyereküket nevelik egyetértésben és szeretetben. 1925-ben házasodtak össze. Első gyermekük már a következő évben megszületett. Micsoda boldogság apának lenni! Látni, miként lesznek a gyerekei napról napra erősebbek, önállóbbak, és hogyan válnak becsületes, tiszta lelkű emberré...

Sándornak nagyon fontos gyerekeinek az egészsége. Vallja, hogy immunrendszerük erősítésével elkerülhető sok betegség. Naponta különös kísérletet végez csemetéin: saját készítésű áramfejlesztővel erősíti ellenálló képességüket. Kicsit hó-

bortos dolog ez – mondják sokan –, de ő rendületlenül hisz a jótékony hatásában. Tudja, hogy az alacsony feszültségű villanyáram nem tesz kárt a gyerekekben, de azt is hiszi, hogy általa csak még inkább erősödnek, és legyőznek majd bármilyen nyavalyát. Hiszen olyan sok gyermek esik áldozatul egy-egy fertőzésnek, gyógyíthatatlan betegségnek... Az ő gyerekei erősek és ellenállóak lesznek.

Otthon minden alkalommal gyerekzsivaj, kacagás és magával ragadó boldogság fogadja. Nagyon hálás mindezért a feleségének, Teréznek, aki a gyerekeket példásan neveli, vezeti a háztartást, és odafigyel, hogy kedvébe járjon imádott férjének. Csodás asszony! Nem is tudja, mihez kezdene nélküle...

Most, az estebéd elfogyasztása után halkán beszélgetnek a verandán. Már hűvös az idő, de Teréz – vastag fonalból kötött nagykendőbe burkolózva – áhítattal hallgatja az urát. Szeretet csillan a szemében és tisztelet a férfi iránt, akinek ezt a csodás népes családot köszönheti. Bármit megtenne érte! A férj a munkájáról, a jövőről, a terveiről beszél. Szinte minden soron következő napot előre eltervez. Sándor ilyen: alapos és rendszerető. Életében is makulátlan a rend, miként a gondolataiban.

Persze, előfordul, hogy hajnalig mulatozik a helyi kocsmában. Ilyenkor Teréz csak vár a konyhában üldögélve, többször bepillantva a nagyszobába, ahol a gyerekek alszanak. Ideges, félti az urát, de ezt soha nem mutatja, nem adja jelét. Elfogadja, hogy Sándornak olykor szüksége van a benne felgyülemlett feszültség levezetésére. Jó asszony módjára ébren várja haza a férjét, majd az első reggeli napsugarakkal ismét hozzáfog a házimunkához... Sándor nagyon büszke a magyarságára. Semmi pénzért nem mondana le erről a kiváltságról. Ezt ő kiváltságnak, Isten ajándékának tartja...

Az utolsó nap

1944 novemberének egyik hűvös napján behívadják a csendőrlaktanyába. Nem közlik vele, miért, csak azt, hogy feltétlen jelenjen meg. Mit sem sejtve eleget tesz kötelességének, ám akkor ott kegyetlenül összeverik és megkínózzák a partizánok. Nem tudatják vele, miért, csak ütik, ahol érik... Néhány óra múlva hazaengedik. Teréz halálsápadtan áll a küszöbön, amikor a több sebből vérző férjét megpillantja. Szólni nem mer, csak szeretett ura véres kezét szorítja könnyáztatta arcához. Egész éjjel virraszt férje ágya mellett, vizes ruhával törölgeti arcát, hátát, karjait... Azt hiszi, ezzel letudhatják azt a szörnyűséget, amiről napok óta beszélnek a faluban: hogy a partizánok elhurcolják a magyar férfiakat, és kivégzik őket. Reménykedik, hogy vége a borzalmaknak, és megint minden a régi lesz... De tudja, hogy a mindig büszke és becsületes Sándor lelkén mély sebet ejtettek a történetek. Attól tart, hogy ezek a sebek soha nem gyógyulnak be...

A rémálom csak most kezdődik igazán. Másnap este állig felfegyverzett partizánok ugrálnak be a Szabó család házának ablakain. Szuronyos puskájukat a síró kisgyerekek felé fordítva követelik, hogy Sándor azonnal menjen velük. A megrémült családfő – az előző nap során elszenvedett ütésektől sajgó testtel – kapkodva öltözik. Nem tudja, miért van mindez, mi vár rá, de igyekszik megnyugtatni megrémült feleségét. Csitítja az üvöltő gyerekeket, közben azzal küszködik, hogy ne veszítse el lélekjelenlétét. Nem láthatják rajta a szerettei, hogy fél, retteg! Olyannak kell megmaradni az emlékezetükben, amilyen mindig is volt: erősnek, szilárdnak, a sors igazságtalansága ellen dacoló kemény férfinak.

Feltuszkolják a ház előtt álló teherautóra, és elviszik.

A borzalmas nap óta nem látta viszont a családját...

Teréz másnap pokrócot és élelmet visz a csendőrlaktanyába, abban bízva, hogy férjét ott tartják fogva, és talán átadják neki a csomagot. Csak annyit tud meg, hogy – mivel tisztviselő volt magasabb beosztásban – Szabadkára vitték kényszermunkára. Teréznek ez újabb erőt ad, felcsillan előtte a remény, hogy talán újra láthatja, ezért rövidesen – a gyerekeivel együtt – beköltözik Szabadkára. Nem múlt el nap, hogy ne érdeklődött volna férje holléte felől. Járt minden létező fórumnál, ahol információt remélt. Hiába. Csak évekkel később tudta meg, hogy kivégezték. A Zentai úti temető tömegsírijában pihen...¹

1 Fölvetődik a kérdés: Hol, milyen levéltárban kell keresni az áldozat likvidálásának dokumentumait? Elemzése megérdemelne egy külön tanulmányt. A fentiek szerint Péterrévén nem végezték ki. Mészáros Sándor a zentai levéltárban két névsort is talált a péterrévei lemészároltakról, egyikben sem szerepel. Talált azonban a vagyonekobbzással büntetettek között egy Szabó Sándort akitől elvették a vagyonát: fél lánc földet. Aleksandar Kasaš a Madari u Vojvdini c. könyvében 62 áldozat nevét közli, Szabó Sándoré nincs közöttük. Matuska Márton archívumában sem szerepel a neve. A szabadkai áldozatokról 2000-ben szerzői csoport által készített két nyelvű kötet (Szerbül: Imenik ŽRTAVA... Magyarul: ... áldozatainak NÉVSORA) szintén nem tartalmazza. Az eddigi kutatásokból tudni, hogy Vajdaság nagyobb városaiban a környékbeli helységeknek rengeteg polgárát tették el láb alól úgy, hogy föltehetőleg sehol sem vettek őket számba.

A zsinagóga melletti épület, ahol szintén magyarokat tartottak fogva 1944-ben (Szabadka)